

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

автор | **Наталія Позняк**
головний спеціаліст-юристоконсульт
з питань запобігання та виявлення
корупції Держфінінспекції України

Питання про сутність та види корупційних правопорушень вирішується у законодавстві України та інших країн неоднозначно. Це обумовлено різним розумінням сутності корупції, різновидів її проявів.

Міжнародні організації розглядають поняття корупції як соціальне явище, коли державні (недержавні) або інші особи, уповноважені на виконання державних (управлінських, владних (розпорядницьких)) функцій, використовують своє службове становище, статус і авторитет займаної посади з корисливою метою для особисто-го збагачення чи в групових інтересах.

Вантиторупційному законодавстві більшості європейських країн та США під поняттям «корупційні злочини» розуміють посадові злочини і насамперед хабарництво, використання службового становища, зловживання владою, вимагання, крадіжки та шахрайство (Кримінальні кодекси Німеччини, Франції, Італії та США).

Загальний досвід зарубіжних іноземних держав дає змогу виявити низку злочинів, які можуть бути зараховані до корупційних (розкрадання та привласнення державної власності для приватного використання, хабарництва, зловживання владою та службовим становищем, незаконного одержання державних коштів та інших пільг шляхом надання недостовірної інформації, використання та розголошення службової інформації), вчинених посадовими особами, передбачені кримінальними кодексами багатьох країн.

Кримінальні кодекси окремих країн та їх спеціальні закони щодо протидії корупції передбачають вчинення злочину посадовою особою як обставину, що обтяжує відповідальність (Молдова, Франція, Італія тощо).

Можна сказати, що у міжнародному та зарубіжному законодавстві поняття «корумповані особи»

стосується осіб, що виконують державні повноваження або обіймають державну чи виборну посаду (магістрів, третейських суддів, експертів, чиновників), яким відповідною владою доручено виконання функцій судочинства, примирення та посередництва, прийняття певних рішень, а також іноземних державних посадових осіб.

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ

Статтею 30 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (далі – Закон про корупцію) визначено, що Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.

Міжнародну правову допомогу та інші види міжнародного співробітництва у справах про корупційні правопорушення здійснюють компетентні органи відповідно до законодавства та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Так, у систему національного законодавства органічно ввійшли чинні міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, які породжують міжнародні правовідносини в сфері, зокрема, кримінального судочинства. Внаслідок вчинення корупційного правопорушення виникають правовідносини, які регулюються кримінально-процесуальним законодавством України і міжнародно-правовими актами. Їх суб'єктами є юридичні і фізичні особи, слідчі, судові й інші правоохоронні органи України, правоохоронні органи і громадяни інших держав та міжнародних організацій.

Взаємодопомога держав у сфері кримінального судочинства заснована на чинному законодавстві України і міжнародно-правових актах та окремих угодах. Для України, зокрема, набрали чинності

такі європейські конвенції з питань кримінального судочинства, як Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.57, Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 15.10.75, Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 17.03.78, Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 12.04.59, Додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 17.03.78.

Міжнародне співробітництво полягає в тому, що держави-учасниці співпрацюють у кримінально-правових питаннях. Коли це доцільно й відповідає їхній внутрішній правовій системі, Держави-учасниці розглядають можливість надання одна одній сприяння в розслідуванні та провадженні з цивільно-правових та адміністративних питань, пов'язаних з корупцією.

Порядок взаємовідносин компетентних органів України з відповідними установами іноземних держав визначається багато в чому такими міжнародними договорами, як Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.59, Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.57, Конвенція про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.90, Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 22.01.93, та низкою інших нормативних актів.

Загальними принципами в галузі міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції є положення, згідно з якими суб'єкти правовідносин, що виникають, у якнайширше можливий спосіб співпрацюють між собою для підвищення ефективності боротьби з корупцією шляхом розширення, активізації та поліпшення міжнародного співробітництва у кримінальних справах. Суб'єкти мають плідно співпрацювати між собою згідно з положеннями відповідних міжнародних договорів про міжнародне співробітництво у кримінальних справах чи домовленостей, досягнутих на основі однакового законодавства чи законодавчої взаємності, а також з дотриманням їхнього національного законодавства для розслідування та переслідування за вчинення корупційного правопорушення.

Формами міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції відповідно до Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003

є: взаємна правова допомога, що полягає в обробці запитів, що надходять від органів, які відповідно до національного законодавства мають право розслідувати чи переслідувати за вчинення корупційного правопорушення; екстрадиція; надання інформації за власною ініціативою; безпосередній зв'язок; обмін інформацією; передача кримінального провадження; співробітництво між правоохоронними органами; спільні розслідування; спеціальні методи розслідування.

Варто зазначити, що відповідно до ст. 31 Закону про корупцію визначено, що в разі, якщо міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством про запобігання і протидію корупції, застосовуються правила міжнародних договорів.

Захист суверенітету держави при реалізації положень міжнародних договорів України у сфері запобігання та протидії корупції полягає в тому, що Держави-учасниці виконують свої зобов'язання відповідно до принципів суверенної рівності й територіальної цілісності держав і принципу невтручання у внутрішні справи інших держав.

Ніщо не наділяє Державу-учасницю правом здійснювати на території іншої держави юрисдикцію та функції, які входять виключно до компетенції органів іншої держави відповідно до її внутрішнього права.

Нормативні акти, які регламентують порядок виконання міжнародних договорів у сфері правової допомоги у кримінальних справах, становлять

Надання органам іноземних держав інформації з питань, пов'язаних з запобіганням і протидією корупції, можливе лише в разі, якщо ці органи та відповідний компетентний орган України можуть установити такий режим доступу до інформації, який унеможливує розкриття інформації для інших цілей чи її розголошення у будь-який спосіб, у тому числі шляхом несанкціонованого доступу

собою систему правових джерел, до яких варто зарахувати такі, як-от: Конституція України; Віденська конвенція про право міжнародних договорів, до якої Україна приєдналася 14.04.86 (набрала чинності для України 13.06.86; Кримінальний кодекс України; Кримінальний процесуальний кодекс України; Закон України «Про прокуратуру»; Закон України «Про правонаступництво України»; Закон України «Про міжнародні договори України».

У сфері запобігання і протидії корупції чинним є міжнародний спеціальний багатосторонній договір – «Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією» від 27.01.99 (набрала чинності для України 01.03.2010) та «Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією» від 04.11.99 (набрала чинності для України 01.01.2006).

Сприяти вжиттю й посиленню заходів, спрямованих на ефективніше й дієвіше запобігання корупції та боротьбу з нею, має інший міжнародний багатосторонній договір – «Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року». Держави-учасниці розглядають можливість надання одна одній сприяння у розслідуванні та провадженні з цивільно-правових та адміністративних питань, пов'язаних з корупцією.

Варто зазначити, що у зв'язку з набранням для України чинності Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією з 1 січня 2006 року Україна стала сороковим членом Групи держав проти корупції (ГРЕКО). Приєднавшись до ГРЕКО, Україна зобов'язалась брати участь у процесі взаємної оцінки в рамках Групи.

Ще однією платформою співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції є Організація економічного та соціального розвитку (ОЕСР) і, зокрема, її Антикорупційна мережа для Східної

Європи та Центральної Азії. В рамках роботи ОЕСР у 2003 році представники урядових делегацій Вірменії, Азербайджану, Грузії, Російської Федерації, Таджикистану та України схвалили Стамбульський план дій по боротьбі з корупцією Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії ОЕСР. Основними принципами Стамбульського плану дій є розвиток ефективної і прозорої системи державної служби, посилення боротьби з хабарництвом та забезпечення чесності в бізнесі, підтримка активної участі громадськості у реформах.

Не можна не згадати участь України і в зовнішньополітичній ініціативі держав-членів ЄС «Східне партнерство», яку було започатковано у 2009 році для створення необхідних умов для прискорення процесу політичного об'єднання й подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і зацікавленими країнами-партнерами.

Наведені приклади участі України в міжнародному співробітництві засвідчують активну позицію України у сфері запобігання та протидії корупції. Міжнародні документи в цій сфері, як правило, не передбачають конкретних санкцій за порушення домовленостей чи ігнорування рекомендацій. Водночас працюють інші два стимули: зовнішній – імідж держави на міжнародній арені та внутрішній – розвиток національної економіки.

МІЖНАРОДНИЙ ОБМІН ІНФОРМАЦІЄЮ

Питання міжнародного обміну інформацією у сфері запобігання і протидії корупції регулюються такими положеннями:

1) Конвенції ООН проти корупції:

– ст. 46 («Взаємна правова допомога») – щодо можливості Держав-учасниць без попереднього запиту передавати інформацію, що стосується кримінальних справ, компетентному органу іншої Держави-учасниці в тих випадках, коли вони вважають, що така інформація може надати допомогу цьому органу в здійсненні або успішному завершенні розслідування та кримінального переслідування або може привести до складання цієї Державою-учасницею запиту відповідно до цієї Конвенції;

– ст. 48 («Співробітництво між правоохоронними органами») – щодо зміцнення або, за потреби, встановлення каналів зв'язку між їхніми компетентними органами, установами та службами для забезпечення безпечного і швидкого обміну інформацією про всі аспекти злочинів, що визначені цією Конвенцією; обміну з іншими Державою-учасницями інформацією про конкретні

засоби й методи, що застосовуються для вчинення злочинів, визначених цією Конвенцією; обміну інформацією та координації адміністративних та інших заходів, що вживаються у відповідних випадках для своєчасного виявлення злочинів, визначених цією Конвенцією;

– ст. 61 («Збирання та аналіз інформації про корупцію та обмін такою інформацією») – щодо можливості Держав-учасниць проводити аналіз тенденцій в галузі корупції на своїй території, умов, у яких здійснюються корупційні злочини, а також статистичних даних, аналітичних знань щодо корупції та інформації про оптимальні види практики у справі запобігання корупції й боротьби з нею, та обміну ними через посередництво міжнародних і регіональних організацій;

2) Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією:

– ст. 28 («Надання інформації за власною ініціативою») – щодо можливості сторони без попереднього запиту надіслати іншій стороні інформацію про виявлені факти, якщо вона вважає, що повідомлення такої інформації може допомогти стороні, що отримує, у порушенні чи проведенні розслідування або провадження стосовно кримінальних злочинів, визначених цією Конвенцією, або може сприяти поданню такою щодо запиту;

– ст. 31 («Інформація») – щодо того, що запитувана сторона невідкладно інформує сторону, що запитує, про заходи, вжиті щодо запиту, та про остаточні результати таких заходів. Запитувана сторона також невідкладно інформує сторону, що запитує, про будь-які обставини, що унеможливають виконання запланованих заходів або можуть суттєво його затримати.

Відповідно до ст. 32 Закону про корупцію компетентні органи України можуть надавати відповідним органам іноземних держав та одержувати від них інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, з питань запобігання і протидії корупції з додержанням вимог законодавства та міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Надання органам іноземних держав інформації з питань, пов'язаних із запобіганням і протидією корупції, можливе лише в разі, якщо ці органи та відповідний компетентний орган України можуть установити такий режим доступу до інформації, який унеможливує розкриття інформації для інших цілей чи її розголошення у будь-який спосіб, у тому числі шляхом несанкціонованого доступу.

Під інформацією, обмін якою може здійснюватися під час міжнародно-правового співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції, Закон про корупцію розуміє документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Водночас реагування на інформацію й запити до іноземних правоохоронних органів з питань виконання міжнародно-правових доручень у сфері запобігання та протидії корупційних правопорушень здійснюються через органи та підрозділи Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції, Служби безпеки України та Генеральної прокуратури України.

При здійсненні міжнародно-правового співробітництва у сфері запобігання та протидії корупційним правопорушенням, які мають транснаціональний характер, зазначені органи можуть використовувати можливості Національного центрального бюро Інтерполу в Україні. Порядок використання правоохоронними органами України можливостей Національного центрального бюро Інтерполу визначається Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, яка затверджена спільним наказом МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 09.01.97 № 3/1/2/5/2/2.

Важливо, що при прийнятті до провадження кримінальної справи, надісланої правоохоронним органом іноземної держави в порядку кримінального переслідування, слідчий при розслідуванні цієї справи керується нормами кримінально-процесуального законодавства України.

